नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स

आनन्द भूमि

THE ANANDA BHOOMI

[BUDDHIST MONTHLY]

(भगवान् बुद्धको निर्वाणकाल)

बुद्धसम्वत् २५३६ | भाद्र पूर्णिमा | विक्रमसम्वत् २०४९ | भाद्र
नेपालसम्वत् ११११ | गंला थ्व | 1992 A. D. | September
वर्ष २० | अंक ५ | Vol. 20 | No. 5

विहारमा भिक्षु धम्मशोभनले मानव हित र बुद्धको यथार्थ-तामाथि प्रकाश पार्दै सरल पाराले धर्मका कथाहरू गाँसी धर्मदेशना गर्नुभयो । रामकृष्ण श्रेष्ठद्वारा संचालित त्यस कार्यक्रममा धर्मोदयसभाका धर्मदूत समितिका संयोजक सुवर्ण शाक्यले भन्नुभयो– "शारीरिक रोगलाई त्यसको लक्षण हेरी पहिल्याउन सकिन्छ तर मानसिक रोगलाई पहिल्याउन पनि गाह्रो र उपचार गर्न पनि गाह्रो छ । मानसिक कमजोरीहरूले मात्र भूत प्रेत देख्ने र नानारंगको तर्क ल्याउने सिवाय मन बलियो भएकाले कहिल्यै भूत भनेको देखेकै छैन । मन शान्त भएमात्र राम्रो विचार आउँछ तब दुःखमा अल्मलिरहन्छ । सपनामा डरलाग्दो देखिन्छ । बिउँझँदा डर हराई मन हल्का हुन्छ, त्यस्तै ज्ञान नभएसम्म डराउँछ र ज्ञानले परिपक्व भएमा मन हल्का हुन्छ । सुनलाई जस्तो गहना बनाए पनि त्यो सुन नै भइरहन्छ, त्यस्तै सद्व्यवहार सधैं असल नै भइरहन्छ ।"

[नेपालभाषा]

पुण्यस्मृति दिवस हन

१११२ यँला श्व, १, यँ–

ज्ञानमाला भजनखलः स्वयम्भूया ग्वसालय् दिवंगत आचार्य महानायक भिक्षु अमृतानन्द महास्थविरया पुण्यस्मृति दिवस कथं वस्पोलया किपालय् स्वां देछानाः छगू मिनेट मौन धारण यानाः हन । उब्यलय् खलःया नायः बिजुलीमान कंसाकार पाखें वस्पोलया जीवनीया थी थी पक्षय् खँ ग्वाहनाःलि किपाः ब्वज्या उलेगु ज्या जुल । नापं वस्पोलं चिनाबिज्याःगु भजन नं जुल ।

ने.सं. १०७१ निसें १०७९ तक थुगु खलःया नायः जुयाः १०७९ निसें धर्मानुशासक जुयाबिज्याःम्ह वस्पोलया कार्यकालय् स्वयम्भू गःचाः छचालं व भुइक्यलं-निसें बिज्यासः थ्यंक लँ दयेकेगु व सम्भवतः १०७९ (२००८ असार १५ गते) पाखे नेपालय् दकलय् ग्वापां बनमहोत्सव हनेगु ज्या जूगुयात नं थौंया दिनय् पुनः स्मृति यात ।

ज्ञानमाला भजन खलःया क्रियाकलाप कथं थुकुसें गुलाया पुनीत उपलक्ष्यय् थाय् थाय्या ज्ञानमाला भजन-खलःतय्त छवाः यंकं ज्ञानमाला भजनयात ब्वनेगु ज्वलय् पांगाया ग्वाहपु ज्ञानमाला भजन, श्रीघःया ज्ञानमाला भजन, बलंबुया ज्ञानमाला भजन, ख्वपया दीपंकर ज्ञान-माला भजन, असनया अन्नपूर्ण ज्ञानमाला भजन तःखनाया लिधंसा ज्ञानमाला भजन ब नागबहाःया तारय माम् ज्ञानमाला भजनखलकं ब्वतिकाः कथं सकलयात हनापौं द्यछाःगु जुल । थुगु खलकं ग्वाहाकाच्वंगु ज्ञानमाला प्राथमिक उपचार सेवापाखें गुंला लछियंकं प्राथमिक उपचार सेवा यानाः सच्छि व झिस्वम्ह मनूतय्त प्राथमिक उपचार सेवा नं याःगु जुल ।

ग्वापांगु वार्षिक मुँज्या जुल

१११२ यँला श्व ९, यँ–

ग्वूधाः जुसेलिया स्वयम्भू ज्ञानमाला भजन खलः या साधारण मुँज्या खलःया नायः बिजुलीमान कसाःया सभापतित्वय् क्वचाल । उब्यलय् खलःया छ्यांजय् किरण-कुमार जोशीं लसकुस ग्वचु बियाःलि दछिया प्रगति विवरण ग्वाहब्वंदिल नापं वय्कलं आःवुपि बुजःपि पुलांगु विधान-कथं ल्यैतःपि जूगुलि आःग्वहुगु विधान बये धुंकाः व सर-कारय् दर्तातकं ज्वी धुंकाः नं इपि तुं च्वंच्वनेगु नैतिक दृष्टिकोण मल्वःगु जूगुलि थुकियात विघटन यायेत ईनाप यानादिल । थथे हे दांभरि शान्तकुमार चित्रकारं दछिया ल्याःचाः (वासलात) ग्वाहब्वयाकथं २,६९,४४२।९९ दां खलःया संपत्ति कथं ल्यंगु ग्वाहब्वयादिसे १११२/१३ यालागी अनुमानित बजेटकथं ४२,०००।– दां त्वीगु खँ नं ग्वाहब्वंदिल । मेगु ७,९००।– तका दां मगाः मचाइगु जूगुलि अनुदान, चन्दा व सौजन्यपाखें पर्केगु जूगु खँ नं सर्वसम्मति पारित जुल । विविध विषयय् ग्वासःलिस्वः जुयाः क्वचाःगु थुगु मुँज्याय् जलपानया व्यवस्थाः यानाः लाःगु जुल ।

आनन्दभूमि

व्यवस्थापक
भिक्षु मैत्री

प्रकाशक
आनन्दकुटीविहारगुठी
आनन्दकुटी, काठमाडौं

सम्पादक
सुवर्ण शाक्य
फोन नं २-१२८५५
पोष्टबक्स नं. १४१८
काठमाडौं

कार्यालय
'आनदभूमि'
आनन्दकुटीविहार
पोष्टबक्स नं. ३००७
स्वयम्भू, काठमाडौं
फोन नं. २-७१४२०

नगर-कार्यालय
श्रीघःविहार
नःघल टोल
काठमाडौं ।
फोन नं. २-२७१५०

जसको गति देव, गन्धर्व तथा मनुष्यहरूले जान्न सक्दैनन्, त्यस्ता अर्हत्लाई
म ब्राह्मण भन्दछु ।

सम्पादकीय

धर्ममा ह्रास

मानिसले धर्ममा सदा आफ्नो विचार राखिछोडेको हुन्छ । कुनैपनि प्रकारले ऊ आफ्नो प्रकारको धर्म मान्न चाहन्छ । खारिइसकेको धर्ममा शास्त्र र ग्रन्थ लेखिएको हुन्छ । त्यसैको अनुकरण गर्ने धर्मात्मा धेरै हुन्छन् । धर्मको आधार लिन धेरैले यस्ता धर्मग्रन्थमा उल्लेख गरिएका लाई नै धर्म मान्दा आफ्नो विचारलाई विस्तार गर्ने कुरुट खप्न नपर्ने भएको ले अन्धभक्तको रूपमा शास्त्र-लाई अनुसरण गर्दछन् । शास्त्र ज्ञानगुणका खानी हुन् तापनि त्यसको निर्माताको युग र स्वार्थ दुबै त्यसमा निहित भएको हुने हुनाले युग फेरेपछि र मानिसको स्वार्थ अर्कै भएपछि त्यसमाथि संशोधन गरेर आफ्नै प्रकारको विचार अभिव्यक्ति फेरी ग्रन्थहरू रच्ने गर्दछन् । यसरी धर्मका धेरै शाखा प्रशाखा र मत मतान्तर भएका छन् । एउटा कुरा त अवश्य मान्नुपर्छ कि त्यस्ता शास्त्रमा खारिएको अनुभव अवश्य हुन्छ र मानिसको आधारभूत चरित्र गुण निहित रहेको हुन्छ । यस दुई प्रकारका गुण अवगुणलाई नियाली गुणमात्र ग्रहण गर्नुपर्ने कुरा सबैले मानिदिएमा दूध पानी छुट्टिई दूधको मूल्य रहने हुन्छ । यस्तै मानवहितकारी धर्मको अवशेष राख्न शास्त्रलाई पनि केलाएर त्यसलाई सरलीकृत गरी मानवको व्यवहारमा रूपान्तरित गर्नुपर्छ । यहाँ यस्तो हुनु कठिन कुरा भएको छ । यति नहुँदा सत्यासत्यमा भ्रम परी वास्तविक मानवधर्ममा ह्रास आएको छ ।

यसै सिलसिलामा नामले धार्मिक भएर कामले द्वेष, क्लेश, दूषित राजनीति र धूर्त व्यापार गर्ने भई बुद्धधर्मानुकूलको आचरणलाई पारितिर फालने गर्दा धर्मको ह्रास हुने हुन्छ । कलुषित र दूषित मनोवृत्तिलाई हतोत्साहित गर्ने कुनैपनि सच्चरित्रवान्ले साहस नगरिदिँदा धर्मको वास्तविक उत्थानमा बाधा पर्ने हुन्छ । सच्चरित्र-वान् भनी चुपलागेर वस्तु दुश्चरित्रलाई बढावा दिनुहुन्छ, तब सच्चरित्रवान्को समाजमा कुनै मूल्य रहँदैन । धर्मको ह्रास हुनाको मूल कारण यो पनि हो । अतः बौद्ध क्षेत्रमा क्लेश रहित भई अग्रसर हुने खालका व्यवहारलाई अग्रसर गरिनु वास्तविक बौद्ध हुने हुन्छ ।

★

पर्यावरण संरक्षित भूमि स्वास्थ्य, शिक्षा, र आवास जन्मसिद्धअधिकारको बौद्ध देश

श्रीलंका

- भिक्षु सुदर्शन

मैले ३१ वर्षपछि २ महिना जतिको अल्पकालीन समयभित्र श्रीलंकाको फेरि २ पटक भ्रमण गर्ने अवसर पाएको छु । All Buddhist Supreme Tathagata Followers, head quarter को Constitution Draftको कामदेखि सहभागी भएको हुनाले म यस संस्थाको Founder Member पनि भएं । यी भ्रमणताका मैले ३१ वर्षअघि गरेको श्रीलंकाभ्रमणको पूर्ण विवरण र खर्च हिसाबसँग तुलना गरेर झट्ट हेर्दा परेको नकारात्मक प्रभाव पक्ष र पछि गहिरिएर हेर्दा पाएको वास्तविकता- पर्यावरण संरक्षित भूमि, स्वास्थ्य, शिक्षा र आवास श्रीलंकावासी नागरिकहरूको जन्मसिद्ध अधिकार हो भन्ने विषयक कार्यान्वयन पक्षको रचना यहाँ प्रस्तुत गर्दैछु ।

झट्ट हेर्दाको नकारात्मक पक्षः–

श्रीलंकामा त्यसबेला मीटरवाला ट्यावसी थियो । धुवाँ आउने टेम्पो र नयाँ मिनीबसहरू थिएनन् । बाटो-घाटो साह्रै नै सफा थियो । त्यसबेला अमेरिकी डलर १ को हाम्रो रू. ७ जति पर्थ्यो । श्रीलंकाको पनि रू १०।१२ मात्र पाइन्थ्यो । यातायातको निमित्त ठूला ठूला वाहनहरू थिए । शहरमा त्यहाँ जहाँ पहिले फ्रीपोर्ट थियो, बैंक तथा होटलहरू थिए त्यहाँ अलिकति केही अग्ला अग्ला भवन-हरू थिए । अहिले पनि यसो जाँदा समुद्र-किनारमा केही होटलहरू, एक विशाल बन्दार नायकभवन र केही सर-कारी भवनहरू बाहेक अरू कतै कुनै नयाँ गगनचुम्बी महलहरू बनेको देखिएन । ३१ वर्ष बित्दा पनि श्रीलंका जहाँको त्यहीं रहेछ । अझ सरसफाइमा झन कमी भएको छ । दैनिक उपभोगका निमित्त नभई नहुने कुराहरूदेखि सबै सबै कुराको बेसाहा-भाउ असाध्य महँगो छ। बिलासी सामान त अझ साह्रै साह्रै महँगो छ । मेरो ३१ वर्ष-अघिको श्रीलंका-यात्राको हिसाब विवरण अनुसार मैले कोलम्बोबाट एउटा मिनिबस रिजर्भ गरेर श्रीलंकाका सम्पूर्ण महत्त्वपूर्ण ठाउँहरूमा घुम्न गएं । अनुराधपुर, मिहिन्तले, क्याण्डी, पोलोनुवा, नुवर र इलिया हुँदै श्रीपाद दर्शन गरेर समुद्री-किनारै किनारबाट कोलम्बो फर्कें । यसरी १२ दिनसम्म त्यो मिनीबाहनबाट २२४ माइल घुमेर ८ जना व्यक्ति प्रतिमाइल ५० पैसाको दरले जाँदा ड्राइभरलाई मिनिबस भाडा रू. ४५७।– तिरें र बक्सिस रू. १० दिएं । त्यसबेला त्यो पनि प्रशस्त थियो ।

अहिले आएर कुनै एक व्यक्ति एक बिहान कोलम्बोमा मात्र यताउति जानलाई पनि पर्यावरण दूषित गर्ने टेम्पोबाट रू. ५००/६०० खर्च गरेर जानुपर्छ। यद्यपि एक अमेरिकी डलरको सिंहली रू. ४८।– पाउँछ । कति उदेकलाग्दो कुरो हो । पैसाको कति अवमूल्यन भएको हो? पीचरोडका दायाँ बायाँ भएका मानिसहरूका घरहरू ३१ वर्षअघि जस्तै नै एक-दुई तलाका त्यस्तै लाइनका लाइनै छन् । अर्थात् सिंगापुर, मलेशिया, टोकियो, सियूल, हंगकंग तथा बैंककमा जस्ता आधुनिक सभ्यताका प्रतीक विशाल गगनचुम्बी भवनहरू एउटा पनि देखिएन । पीच सडक

छेउ छाउमा देशहरू पाइएन । कति खेदलाग्दो कुरो हो ? यो तामिल समस्यासँग जुझ्दा जुझ्दा श्रीलंका जहाँको त्यहीँ मात्र होइन सारै पछि परिसक्यो । मेरो रिकर्ड अनुसार वजिरारामबाट अशोकाराम, रिसिपतनाराम र जेतवनाराम विहारहरूमा २ वटा ट्याक्सीबाट गएर बजिराराम-विहार फर्कदाखेरि भाडा रू.१६।- परेको थियो। बजिरारामबाट हामीहरू मिस्टर कुरिको घर जाँदा रू. ८ खर्च परेको थियो । हामीले पूजाको निमित्त १० पैसाको फूल किनेका थियौं । अग्रश्रावकका अस्थिधातु राखिएको विहारलाई रू. ३।– चन्दा लिँदाखेरी ठूलो दान जस्तो मानिएको थियो । वजिरारामबाट चिडिया घरमा २ वटा ट्यावसीबाट जाँदा र टिकट खर्च गर्दा १ जना व्यक्तिको रू. ५।२५ खर्च परेको थियो । जुत्ता सिउने सार्कोलाई जुत्ता एउटा मर्मत गर्दा ५ पैसा परेको सम्झना र यात्रा-विवरण प्रमाण छ । ६ जनाले भोजन गर्दा रू. ६/६० खर्च लागेको थियो । ठूलो पाउरोटी २ वटा र त्यसलाई चाहिने भवनको लागि रू १/२५ परेको थियो । सिंहली अखवार र अंग्रेजी अखवारको मूल्य –/८० पैसा थियो । अनुराधपुरमा कमलको फूल किन्दाखेरी १५ पैसा परेको थियो । अलब्याण्डको सानो २ वटा ट्रान्जिस्टर रेडियोको जुन अहिलेसम्म मेरी दिदी अष्टमाया शाक्यसँग छ, को रू. ४७५/– परेको थियो । वजिराराम विहारलाई रू. १६०/– चन्दा दिँदाखेरी त्यहाँका भिक्षुहरूले पैसा छोएनन् । के चन्दा दिइएको रिपोर्ट पाएपछि यत्तिका पैसा चन्दा दिनलाई तिमीहरूसँग पैसा छ र भनी सोधेका थिए तर आज यी सबै कुरा श्रीलंकाको निमित्त स्वप्नको कुरा भइसक्यो । यो मेरो तिथिमिति सहितको एकाउण्ट बूक र यात्रा-विवरण श्रीलंकामा अध्ययनरत भिक्षुहरूलाई देखाउँदा तिनीहरू आश्चर्य-चकित भए । यो भयो झट्ट हेर्दाको पर्ने नकारात्मक पक्ष ।

सकारात्मक पक्ष –

श्रीलंकाको सकारात्मक पक्ष अर्थात् झट्ट आँखाले देख्न नसकिने खालका विकासका कुराहरू थुप्रै छन् । साँचैको पर्यावरण-संरक्षण गरेर शिक्षा, स्वास्थ्य तथा आवास पनि नागरिकको जन्मसिद्ध अधिकार हो भन्ने कुरालाई सकारात्मक प्रभाव पार्ने किसिमको आदर्शको विकास नेपाल, भारत, बंगलादेश, पाकिस्तान, भूटान र वर्मा जस्ता गरीब देशले अनुसरण गर्न सक्ने वास्तविक आदर्श हो । सम्पूर्ण देशमा जहाँ-तहाँ लाइनबाट लाइन हजारौं घरहरूका नयाँ-नयाँ बस्तीहरू बसाउँदैछन् । जहाँ जहाँ बस्तीहरू बसाउँदैछन् । बाटा , धाराका साथसाथै बत्ती, पानी र ढल-निकास पुऱ्याउँदै फूलबारी तथा हरियालीका बीचमा त्यही श्रीलंकाकै पुरानै खालको एकतल्ले तर २/३ कोठाको कुनै कुनै मात्र २/३ तल्लाको दशौंहजार घरहरू ठाउँ-ठाउँमा अनेक प्रान्तमा फैलाएर संतुलित गरेर बनाउँदैछन्। देशभरी जनतालाई हरियाली क्षेत्रमा स्वच्छ पर्यावरण, स्वच्छ, हावापानीको, बाटो घाटो र बिजुलीको सुविधा भएको ठाउँमा बसोबासका लागि घरहरू दिने व्यवस्था गर्ने जुन विशाल योजनाको कार्यान्वियन आज भइरहेको छ । त्यो साधारण कुरो होइन ।

कोलम्बोमा पनि आफूखुशी चल्ने टेम्पोहरू पनि साह्रै महँगा छन् । एक ठाउँबाट अर्को ठाउँ जानलाई पनि १/२ शय पर्दछ तर साना-साना नयाँ मिनिबसहरू थुप्रै छन् । त्यसबाट रू. ३/४ मा दशौं कि. मी. को दूरीका लागि पनि सबैले उपयोग गर्न सक्दछन् । यसरी सुख-सुविधा भोगीलाई ट्याक्सी भाडा प्रशस्त लिएर अन्ततः यी पर्यावरण प्रदूषक धुवाँहरू निकाल्ने टेम्पो आदि हटाइनेछ होला । होटेलमा पर्यटकका लागि रिजर्व गर्ने कारहरूमात्र बाकी होलान् । यसले वातावरणलाई जोड

श्रीं भन्ने नारा मात्रै होइन, कुरौटे कुरोमात्रै होइन, वक्तव्यमात्रै होइन, झूठो प्रचारमात्रै होइन, किन्तु कामले नै श्रीलंका वास्तविकतामा अगाडि बढ्दैछ । मैले आफ्नो तीक्ष्ण दृष्टिले मेरो भ्रमणकालमा क्याण्डी र यताउती जाँदा प्लेनबाट हेरेर यो यथार्थता देखेको छु । पुस्तकहरूमा पढेको छु ।

श्रीलंकामा विश्वविद्यालयसम्म शिक्षा निःशुल्क जस्तै छ । सम्पूर्ण अस्पतालमा चिकित्सा व्यवस्था निःशुल्क जस्तै छ । अब स्वास्थ्य, शिक्षाका साथै आवास सुविधा पनि नागरिकको जन्मसिद्ध अधिकारको रूपमा बहाली गर्ने कुरोलाई यथार्थ धरातलमा ल्याउने र पैसावालाहरूलाई कर लिने काममा सरकार अलिकति पनि पछि परेको छैन । यस्तो काम हामी गरीब देशका निमित्त एक तथा कठिन गगनचुम्बी महलको सभ्यता र उन्नतिभन्दा के कम अनुसरणीय छ र ?

★

के सुख ?

– मोहनमान

धिक्कार ! संसार सुख के हो ? भन्ने,
सुख संगै वरदा दुःख मात्र हुने ।

दुःखमा डुब्न सजिलो, सुख खोज्न गाह्रो,
सच्चा सुखको मार्ग, देक्नसक्ने भयो ।

पछि सुख हुने उपाय खोतलिहेर्दा,
सुख हुने बाटो नै, जानु त्रि-शरणमा ।

सच्चासुख खोज्नु र निर्वाण प्राप्तगर्नु,
शील, समाधि र प्रज्ञा चिन्दै जानुपर्छ ।

अनिमात्र हामी निर्वाणमा पुग्ने हुन्छौं,
निर्वाणमा पुगेपछि सच्चा सुख देख्नु छ ।

अनु. दिव्यरत्न तुलाधर

[वर्ष २०, अंक ३ बाट क्रमशः]

प्रचारमा नआएका प्राचीन बौद्धस्थलहरू

गजराज वज्राचार्य, वैद्यभूषण

मथुरा–

शूरसेन जनपदको राजधानी मथुराको आविर्भाव-कालदेखि लिएर कैयौं शताब्दिसम्म, विशेषगरी अशोक कालदेखि लिएर कुशाणकालसम्म बुद्धधर्मसँग महत्त्वपूर्ण सम्बन्ध रहेको छ ।

मथुराका बुद्ध-धर्मको प्रवेश त्यहाँका यदुवंशी-शासक अवन्तिपुत्रको समयमा भएको थियो । उनले बौद्ध-धर्म स्वीकार गरेका थिए । उनी भगवान् बुद्धका समकालीन थिए । भगवान् बुद्धले यी राजासित वर्णाश्रम सँग सम्बन्धित वाद-विवाद गर्नुभएको थियो । यसको वर्णन (मज्झिम) मझिम निकायको मधुरसूत्रमा पाइन्छ । पछि यो राजा महास्थविर महाकात्यायनका शिष्य भएका थिए ।

आर्य महाकात्यायनले धर्म प्रचारको लागि यहाँ धेरै पटक निवास गरेका थिए ।

यहाँ भगवान् बुद्धले पनि विहार गर्नुभएको थियो। यसैले यहाँ नट-भट भन्ने विहार स्थापना गरिएको थियो र यहाँ उपगुप्तविहार भन्ने प्रसिद्ध धर्म-प्रचार केन्द्र सम्राट् अशोकले बनाएका थिए, किनभने यहाँ उपगुप्तको दीक्षा भएको थियो । यहीँ नट-भट भन्ने दुई दाजुभाइले नट-भट विहार बनाउन लगाई उपगुप्तलाई समर्पित गरेका थिए । यहाँ उरुमुण्डपर्वतमा सम्राट् अशोक उपगुप्तको दर्शनको लागि आएका थिए । यहाँ नट-भटिकारण्य भन्ने बन उरु-मुण्डपर्वतका चारैतिर फैलिएको थियो । उपगुप्त अशोक-का पहिलो दीक्षा गुरु थिए ।

उपगुप्त मथुराका एक मसलाको व्यापारीका छोरो थिए । त्यस व्यापारीले सानैमा उपगुप्तलाई शाणक-बासी भन्ने एक भिक्षुलाई समर्पण गरिदिइएको थियो ।

अशोककालपछि वसुबन्धुका शिष्य गुणप्रभ पनि यहाँको अग्रपुर विहारमा रहन्थे । मथुराको यस अग्रपुर-विहार वर्तमान आगराको सिकन्दराको यताउतारहेको भनी मानेको छ । मथुराको सारिपुत्र स्तूपलाई विद्वान्हरू वर्तमान भूतेश्वरको मन्दिर नै मानेका छन् ।

पुराणहरू अनुसार यहाँको राज्य वासुदेव कृष्णले मगधराजा जरासन्धलाई पराजित गर्न नसकेपछि मथुरा छोडेर छोरिका (गुजरात) गएर आफ्नो राज्य स्थापना गरेको थियो । अनुमान छ, जरासन्ध बौद्ध थिए । एक सैनिक सन्धि प्रस्तुत गर्नको लागि जरासन्धले आफ्नी छोरी असती र प्रास्तेको विवाह मथुराका पराक्रमी राजा कंसका साथ गरेका थिए । सम्भव छ, राजा कंस पनि बौद्ध धर्मी रहेका थिए । कृष्णले आफ्नो मामा कंसलाई मारेका थिए । यही कारण जरासन्धले कृष्णलाई मथुरा भाग्नको लागि बाध्य गराएका थिए ।

यसप्रकार अरू पनि अनेक कारणले मथुरा ... शताब्दिसम्म बौद्धहरूको गढ रहेको थियो । यहाँ ... १०० वटा बौद्धविहारहरू थिए तर हूणहरू र तुर्क...

आक्रमणले र अरू मिथ्यादृष्टि भएकाहरूको आक्रमण शिकार भएपछि सबै नष्ट भ्रष्ट भएर गए। अहिलेसम्म प्राप्तभएका पुरातात्त्विक अवशेषमा सबैभन्दा सुन्दर र कलापूर्ण बुद्धप्रतिमाहरू मथुराकै कलाकारद्वारा नै बनाइएका थिए। मूर्तिकलाको सम्बन्धमा मथुराको एक युग नै प्रसिद्ध थियो।

पहिलो शताब्दिमा महा-क्षत्रप खर पल्लान मथुराको थियो र क्षत्रप बनस्पर मगधका शासक थिए।

सबैभन्दा प्राचीन बुद्धमूर्तिहरू गान्धारका ग्रीक शिलाहरूद्वारा बनाइएका थिए। त्यहाँबाट यो कलाको नमूना मथुरा ल्याइएका थिए। त्यसपछि मथुराबाट यसको प्रचार भारतका सम्पूर्ण बौद्ध-स्थानमा पुग्यो। सबैभन्दा पहिलो प्रामाणिक बुद्ध-मूर्ति सम्राट् कनिष्कको नेतृत्वमा मथुराको भिक्षु बल भन्नेले सारनाथमा प्रतिष्ठा गरिएको थियो।

फाहियान (चीनिया यात्री) को समय (इसाको ५१४) मा मथुरामा बौद्ध-धर्म अत्यन्त लोकप्रिय अवस्थामा थियो। मथुराको सिंहतीर्थस्तम्भमा इसापूर्व १२० को जुन शिलालेख छ, त्यसबाट पनि यहाँ बौद्धहरूको प्रभाव रहेको स्पष्ट छ। यो सबैभन्दा प्राचीन पुरातात्त्विक साक्षि हो।

धर्मनाथ–

मध्यप्रदेशको मन्दसोर जिल्ला आफ्नो सांस्कृतिक वैभवको कारण धेरै चर्चामा आएको छ। त्यसमध्ये एक हो 'धर्मराजेश्वर' जुन पहाड काटेर बनाइएका शैल गुफाहरू हुन्। यी गुफा धर्मसार (धर्मनाथ) भन्ने ठाउँमा पर्दछ। तीन चार किलो मीटरमा फैलिएको त्यस ठाउँमा साना ठूला गरी १७० जति गुफा छन्। यी गुफाहरूमध्ये सोन्वटा बौद्धगुफा अति नै महत्त्वपूर्ण छन्। यिनीहरूका नाम हुन् छोटा-बाजार, भीमबाजार र बडी कचेरी।

छोटा बाजार भनी चिनिने गुफा ३५ मीटर लामो २४ मीटर चौडा छ। यसमा उत्तरतिर भगवान् बुद्धको आकर्षक प्रतिमा छ। प्रतिमा आशीर्वादको मुद्रामा छ। यहाँ एक विशाल स्तूप छ। स्तूपको चारैतिर परिक्रमा-पथ छ जसमा विभिन्न मुद्रामा भगवान् बुद्धका ९ वटा विशाल प्रतिमा छन्। यसमा तीन अरूमूर्ति पनि छन् जुन उभिएका छन्। पछिल्तिर पहाडी भित्तामा ५ वटा प्रतिमा छन्। यसमा ३ वटा बसेका बुद्धप्रतिमा हुन्। यसमध्ये एकमूर्ति ध्यानस्थ अवस्थामा छ भने अर्को मूर्ति श्रवणको मुद्रामा छ। गुफाको पूर्वतिर निर्वाणको मुद्रामा जुन बुद्ध देखिन्छ, त्यो बेजोडको छ। चिरनिद्रामा निमग्न निर्वाण-साक्षात्कारको कारण चेहरामा अपूर्व शान्ति र सरलता देखिने यस मूर्तिको विशेषता हो। बुद्ध निर्माणको यस प्रतिमालाई इच्छा हुन्जेलसम्म हेरिरहनुले नै धर्म-राजेश्वरको यात्रालाई सार्थक बनाउँछ।

यस धर्म-स्थानको ढोकामा पनि दुबैतिर आशीर्वादको मुद्रामा दुई बुद्धमूर्ति पाइन्छन्। यस शृंखलाको सबैभन्दा ठूलो भीमबाजार गुफा हो, जसमा चैत्य र विहार सँगसँगै छन्। बौद्धभिक्षुहरूको लागि साना साना ढोका छन्। यो गुफा ठूलो आकारको भएको ले आकर्षक देखिन्छ। विद्वान्हरू यसलाई सातौं शताब्दिको शिल्प भनी मानेका छन्। धर्मराजेश्वरका गुफाहरू आफ्ना विशाल स्तूप तथा बुद्धप्रतिमाहरूका विभिन्न मुद्राको कारण विशेष महत्त्वको रहेको छ।

यस बाहेक यात्रीहरू नागरा-मथुरा रेल लाइन्बाट शामगढ-स्टेशनमा उत्रिएर पनि गुफाहरू भएको ठाउँमा पुग्न सकिन्छ।

★

आचार्य नरेन्द्रदेव

- रत्नसुन्दर शाक्य

आचार्य नरेन्द्रदेवले बुद्धधर्म र दर्शनका सम्पूर्ण शाखा-प्रशाखाहरूको अध्ययन सन् १९३३–३४ को अवधि-भित्र नै पूर्ण गर्नुभएको थियो ।

यद्यपि आचार्य नरेन्द्रदेवको पछिलो जीवनमा २०-२२ वर्ष समाजवाद र मार्क्स (सन् १८१८–१८८३) को जीवन-दर्शनबाट प्रभावित भएको थियो तर सिर्फ त्यतिबाट वहाँको जीवनको पूर्ण व्याख्या हुन सक्तैन । वहाँ पाली र बौद्धदर्शनको अध्ययनबाट नैतिक एवं आध्यात्मिक मान्यताहरूको चमत्कारपूर्ण व्याख्या भइसके-को कुरा महशुस गरिसक्नुभएको थियो । बौद्धहरूको गतिशील दर्शन, मानव-मनको भेद र त्यसको क्रिया-प्रति-क्रियाहरूको विस्तृत विश्लेषण, व्यक्तिद्वारा सबै (समाज) को उद्धारका लागि संकल्प र बुद्धिवादिता, त्यसको अति-रिक्त जातिवाद, शास्त्रवाद र देवाधिदेववाद आदिको विरोध– यी यस्ता मानवीय र सामाजिक तत्त्वहरू हुन् जसलाई नवीन दृष्टिबाट हेर्ने शक्ति २५०० वर्षअगाडि नै बुद्धले दिनुभएको थियो ।

आचार्य नरेन्द्रदेवका समविचारक र समधर्मीहरू-मा राहुल सांकृत्यायन पनि एक प्रमुख हुनुहुन्छ । वहाँहरू-को एक आपसमा घनिष्ठ सम्पर्क सन् १९२९ देखि शुरू-भएको थियो । यद्यपि आचार्य नरेन्द्रदेवको घरको परिचय राहुल सांकृत्यायनले रामोदर साधुको बेलामा नै पाउनु-भएको थियो त्यसको हेतु थियो–

सन् १९१४ मा जब वहाँ (राहुल सांकृत्यायन) वैष्णवी साधु भई उत्तर-प्रदेशको 'अयोध्या' मा रहँदै थिए, त्यसबेला अयोध्या र फैजाबादका बीचमा परेको एक देवीस्थानमा पण्डाजीहरूले बलि दिने कार्य गर्न लागिरहेका थिए । वैष्णवीहरू पशुबलिका घोर विरोधी थिए । अतः त्यस पण्डाजीको विरोधमा भाषण प्रारम्भ गरे जसबाट वैष्णवीहरू र पण्डाजीहरूका बीच झगडा मुखा-मुखबाट मात्र नभई हाता-हाता पनि हुन गएको थियो । पण्डाजी-हरूले कयौं साधुहरूलाई पिटेका थिए र साधु रामोदरलाई पनि केही चोटपटक लागेको थियो । यसको विषयमा भएको मुकदमाबारे छलफल गर्न रामोदर साधु बलदेव-प्रसाद (आचार्य नरेन्द्रदेवका पिता) को घर (फैजाबाद) मा जानुभएको थियो ।

पछि घनिष्ठ सम्पर्कपश्चात् वहाँहरूले एक-आपसमा विद्वत्ताको काममा मदत दिनुभएको थियो ।

स्मरणीय छ, सन् १९३१ को जनवरी महिनामा राहुल सांकृत्यायन, आचार्य नरेन्द्रदेवका साथ काशी विद्यापीठमा रहनुभएको थियो । वहाँहरू दुबै जना मिली मार्क्सको "कम्युनिस्ट मैनिफेस्टो" हिन्दीमा अनुवाद गर्दै जानुभएको थियो, जुन उपन्यासकार प्रेमचन्द (सन् १८८०–१९३६) को प्रेसबाट छाप्दै रहेको थियो तर त्यसदेखाको राजनैतिक गडबडीको कारण त्यो ग्रन्थ पूरा हुन सकेन ।

आचार्य नरेन्द्रदेवको व्यक्तित्व एवं विद्वत्ताको बारेमा राहुल सांकृत्यायन भन्नुहुन्छ–

"आचार्यजी सुलेखक और सुवक्ता ही नहीं, बल्कि बातचितमे सु-घर और मधुर भाषी थे। चुटकिलों और घटनाओंका इतना समावेश करते थे कि किसीको उससे तप्ति नहीं हो सकती थी।

नरेन्द्रदेव हमारी पीढीके एक अनर्घ रत्न थे। शीलमे वह अत्यन्त सरल और स्मित पूर्वाभिभाषी थे। चिन्तनकी वह साकार मूर्ति थे, प्रज्ञाके बारेमे क्या कहना? बौद्ध विचारों के अनुसार वह शील-समाधि (चिन्तन) प्रज्ञा तीनों स्कन्धोंमें पूर्ण थे। यद्यपि आज वह नहीं रहे, पर काशी विद्यापीठ, उनकी कृतियाँ और कार्य हमेशा उनका स्मरण दिलायेंगे।"

आचार्य नरेन्द्रदेव काशी विद्यापीठको मात्र कुलपति रहनुभएको थिएन, लखनऊ विश्वविद्यालयका पनि कुलपति हुनुभएको थियो, अझ सन् १९५१ को दिसम्बर महिनादेखि काशी-हिन्दू-विश्वविद्यालयमा पनि विशिष्ट पद ग्रहण गर्दै आउनुभएको थियो। वहाँ पूरा निराभिमानी व्यक्ति थिए। वहाँको व्यक्तित्व उच्चपदको गौरवबाट कहिल्यै मतलबी भएको थिएन, वहाँ विश्वविद्यालयका कुलपति भएतापनि स्वच्छन्दभावले नै अध्यापकहरूको घर-घरमा पुग्नुहुन्थ्यो न त पूर्वसूचनाकै आवश्यकता महशुस गर्नुहुन्थ्यो।

वहाँ आपनो बारेमा स्वयं भन्नुहुन्छ–

"नेताका मुझमे कोई भी गुण नही हैं। महत्त्वाकांक्षा भी नहीं है। यह बडी कमी है। मेरी बनावट कुछ ऐसी हुइ है कि मं न नेता हो सकता हूँ और न अन्धभक्त अनुयायी। इसका यह अर्थ नहीं हैं कि मं अनुशासन में नहीं रहना चाहता। मं व्यक्तिवादी नहीं हुं। नेताओं को दूरसे आराधना करता रहा हूँ। उनके पास बहुत कम जाता रहा हूँ। यह मेरा स्वाभाविक संकोच है।"

तपनि भारत स्वतन्त्रताको निमित्त वहाँले पनि पटक-पटक गरी जेल यात्रागर्नुभएको थियो। ९ अगस्त १९४२ का दिन अन्य नेताहरूका साथ जवाहरलाल नेहरू र आचार्य नरेन्द्रदेवलाई पनि बम्बईमा गिरफ्तार गरी सबैलाई स्पेशल ट्रेनबाट अहमदनगर किल्लाको जेलखानामा ल्याइएको थियो। त्यही जेलमा रहनुभएको बेला एक दिन पं. जवाहरलाल नेहरूले आचार्य नरेन्द्रदेवलाई भन्नुभएको थियो –

"नरेन्द्रदेव! यदि मं कांग्रेस के आन्दोलन में न आता और उसके लिए कई बार जेल की यात्रा न करता, तो मं इन्सान न बनता।"

पं. नेहरूको व्यक्तित्व बारेमा आचार्य नरेन्द्रदेव भन्नुहुन्छ –

"पं. मोतीलालजी की मृत्यु के पश्चात् उन्होनें अपनी बहिनोंको लिखा कि पिता की सम्पत्ति मेरी नहीं हैं, मं तो सबके लिए उसका ट्रस्टीमात्र हूं। उस पत्रको पढकर मेरी आँखो में आँसू आ गएथे और मैंने जवाहरलालजी की महत्ताको समझा। उनको अपने साथियों का बडा खयाल रहता है और बीमार साथियों की बडी शुश्रूषा करते हैं।"

वहाँहरूलाई पुनः एकैसाथ १४ जून १९४५ का दिन अलमोडा जेलबाट रिहाई गरिएको थियो। त्यसको केही दिनपछि आचार्य नरेन्द्रदेव पूनामा गई महात्मा गान्धी जी (सन् १८६९–१९४८) लाई भेट्नजानुभएको थियो। महात्मा गान्धीसित वहाँको सम्पर्क सन् १९४२ अगाडि देखि नै थियो। सन् १९४२ मा त वहाँ पूरा ४ महिनासम्म गान्धीजीको आश्रम (वर्धा, सेवाग्राम) मा रहनु-

भएको थियो जसको खासकारण वहाँ (आचार्य नरेन्द्रदेव) को प्राकृतिक चिकित्साको निमित्त थियो ।

आचार्य नरेन्द्रदेवले दर्शनको क्षेत्रमा विशेषतः पाली तथा बौद्धदर्शनका अन्य क्षेत्रमा जुन विद्वत्ता पाउनु भएको थियो, त्यसको प्रतिफलस्वरूप वहाँले "बौद्ध-धर्म-दर्शन जस्ता ५ खण्ड र २० अध्याय भएको ग्रन्थ पूरा गर्नुभएको थियो । यस ग्रन्थमा स्थविरवादको साधना, धर्म र दर्शन, महायान-धर्म र दर्शन, महायानको उत्पत्ति र विकास, त्यसको साहित्य र साधन, बौद्धदर्शनका सामान्य मान्यताहरू, प्रतीत्यसमुत्पाद, क्षणिकवाद, अनीश्वरवाद, कर्मवाद, निर्वाण, बौद्धदर्शनका वैभाषिक, सौत्रान्तिक, विज्ञानवाद र शून्यवादको विषय परिचय र तुलना आदि विषयहरूको विस्तारपूर्वक विवेचना गरिएको थियो।

आचार्य नरेन्द्रदेवले अन्य केही विशिष्ट बौद्धग्रन्थहरूको पनि अनुवाद पूर्णगर्नुभएको थियो जसमा प्रमुखतः सर्वास्तिवादका प्रसिद्ध ग्रन्थ "अभिधर्मकोश" थियो, जसको मूल रचयिता हुनुहुन्छ– इसाको चतुर्थ शताब्दिका महान् दार्शनिक आचार्य वसुबन्धु ।

मूल संस्कृतमा रचना गरिएको त्यस ग्रन्थको सिर्फ चीनी र तिब्बती अनुवादमात्र उपलब्ध भइराखेको थियो । यसको फ्रेन्चअनुवाद आचार्य सिलवेन लेवी (सन् १८६३-१९३५) का एक शिष्य प्रो. लुइस डे ला भाली पुसेन (Port Louis de la Vallee Poussin) ले चीनीबाट गर्नुभएको थियो। पछि आएर महापण्डित राहुल सांकृत्यायनको प्रयासबाट यस ग्रन्थको मूल संस्कृत भाग प्राप्त भएको थियो ।

यसै ग्रन्थलाई हिन्दीमा अनुवाद गरेबाट नै आचार्य नरेन्द्रदेवको बौद्ध-दर्शनमा पाण्डित्य हुनुको अर्को उदाहरण स्पष्ट हुन आउँछ । वहाँले "अभिधर्मकोश" को अनुवाद हिन्दीमा मात्र होइन अंग्रेजीमा पनि गर्नुभएको थियो ।

विशेषतः वहाँको प्रमुख ग्रन्थ "बौद्ध-धर्म-दर्शन" वहाँको जीवनकालमा पूर्ण प्रकाशित हुन नसकेतापनि बुद्धको २५०० औं जयन्ती वर्ष (सन् १९५६–५७) मा प्रकाशित हुँदै गइरहेको मा वहाँले निकै सन्तोष प्रकटगर्नुभएको थियो ।

अफशोच ! वहाँ वर्षौंको कृश (दुब्लो र पातलो) जीवनपश्चात् बड फरवरी १९५६ का दिन यस संस्थानबाट प्रस्थानगर्नुभएको थियो जसको पूर्वाभास वहाँ आफैले गर्नुभएको थियो, यथा–

"मेरे जीवनके कुछ ही वर्ष रह गये हैं । शरीर सम्पत्ति अच्छी नहीं है, किन्तु मन मे अब भी उत्साह है । सदा अन्याय से लडते ही बीता । यह कोई छोटा काम नहीं है । स्वतन्त्र भारतमें इसकी और भी आवश्यकता है । अपनी जिन्दगी पर एक निगाह डालने से मालूम होता है कि जब मेरी आंखे मुँदेगी, मुझे एक परिलोप होगा कि जो काम मैंने विद्यापीठ (स्थापना सन् १९२१) में किया है, वह स्थायी है । मैं कहा करता हूँ कि यही मेरी पूँजी है ।"

★

सुभाषित

विद्याले नम्रता दिन्छ, नम्रताले पात्रमा गनिन्छ, पात्र भएपछि धन प्राप्त हुन्छ, धनबाट धर्म हुन्छ र धर्मबाट सुख हुन्छ ।

भौतिकवादी बुद्ध र संस्कार

– पुरुष शाक्यवंश

आधुनिक नेपालको इतिहासमा बहु आयाम र बहु प्रतिभा भएका व्यक्तिहरूमध्ये विश्वेश्वरप्रसाद कोइरालाा एक हुन् । वहाँ नेपालको श्रेष्ठ नेतामात्र नभई विश्वमा समेत अति चर्चित राजनीतिज्ञ हुन् । राजनीतिक्षेत्रमा जस्तै वहाँ नेपालको साहित्यजगत्मा विशेष गरेर कथा र उपन्यासक्षेत्रमा पनि त्यति नै श्रेष्ठ छन् । यस बाहेक वहाँ मन्दिरहरू र धर्मआश्रमहरूमा धाउने धार्मिक व्यक्तिमा नभएपनि धर्मको महिमा र धर्मको तथ्यताको सहि पहिचान र पारख गर्नमा निपुण व्यक्ति हुनुहुन्छ । यस अर्थले जनक्रान्तिपछि संविधान निर्माण भएको खास समयमा राजनीतिका नेताहरूले वा धर्मनिरपेक्षको पक्षधारी भई सडकमा जुलुसको आयोजना गर्ने विभिन्न धर्मसम्प्रदायका व्यक्तिहरूमध्ये कसैले विश्वेश्वरप्रसादबाट समय-समयमा धर्मसम्बन्धमा व्यक्त गरेका विचारहरूलाई स्मरण गरेको भए अवश्य पनि संविधानमा न पञ्चायत पाराको नेपाल, हिन्दू अधिराज्य धर्मको संविधान नै हुने थियो न प्रजातन्त्र देशमा राज्यको कुनै धर्म नहुने विषयमा नेताहरूबाट दृष्टि पुऱ्याउन नसकेको मा नेताहरूप्रति जन विश्वास र आस्था हनन हुने वातावरणको सृजना नै हुने थियो भन्ने जन धारणा व्यक्त भएको छ ।

विश्वेश्वरप्रसाद कोइरालाबाट धर्मसम्बन्धमा २०३६ साल श्रावण महिनामा "द विक्ली मिरर" नामक साप्ताहिक पत्रिकामा प्रष्ट शब्दमा व्यक्त गर्नुभएको अन्तर्वार्ता यस प्रकारको छ–

Question:– You have been reported as beeing in favour of making Nepal a Secuear state. Won't this alarm Nepalese Conservative elements and make it difficuil to convince the people that if you come back to power you will indeed transfom Pashupati Nalh temple into a museum ?

Ans:– Nepal is not a Hindu state. You call it such as a fraud. Nepal difinitely a secular state, in a Secular state there is freedom of worship and hence the question of desecration of temples or place of worship does not arise.

नेपाल हिन्दूराष्ट्र होइन । हिन्दूराष्ट्र भन्नु धोखा हो । नेपाल अवश्य पनि धर्मनिरपेक्ष राष्ट्र हो । धर्मनिरपेक्ष राष्ट्रमा सबैको निम्ति पूजागर्न पाउने स्वतन्त्रता छ । त्यसकारण कसैले पूजागरेर मन्दिर पवित्र वा अपवित्र हुने प्रश्न नै हुनेछैन ।

आधुनिक युगमा एउटा आदर्शराष्ट्रको निम्ति जति स्वतन्त्र राजनीतिको आवश्यक छ त्यति नै धर्मस्वतन्त्रता पनि आवश्यक भएको महान् आदर्श प्रष्ट शब्दमा व्यक्त गर्न सक्नु नै वहाँको उदार तथा महान् व्यक्तित्वका साथसाथै दूरदर्शिता युक्त संस्कारको प्रतीक हो । नेपालमा राजनीतिशास्त्रमा विशेष अध्ययन भएको साथै भाषण दिने र लेख्नेमा निपुर्ण भएको, साथसाथै तानाशाही

शासनविरुद्ध क्रान्तिगरी जेल नेलको यातना भोग्ने नेताहरू-को संख्या प्रशस्तमात्रामा छन् तर यी सबै लोकप्रिय र जननेता बन्न सकेनन् । नेता भनेको पढाइ, लेखाइ, भाषण र तालीमको माध्यमबाट बन्ने विषय होइन । त्यो त जन्म-सिद्ध संस्कार हो । बिना संस्कार कुनै व्यक्तिले खास विषय खास तथ्य र खास समयमा व्यक्त गर्न सक्दैन र राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय नेता बन्न सक्नेछैन। यही नै संस्कारको परिचायक हो ।

आदिकालदेखि मंगोलियाबासीहरूले बसोबास गर्दै आएको यस नेपाल भूभागमा भारतबासीहरूको प्रवेशबाट हिन्दूकरणको विस्तार हुँदै गएको परिप्रेक्षलाई जनता-द्वारा विरोध दर्साउँदा दर्साउँदै पनि जनताको प्रतिनिधिको रूपमा बनेका राजनैतिक पार्टीहरूका नेताहरूले समेत जनक्रान्तिपछि निर्माण भएको संविधानमा पञ्चायत पाराको नेपाल, हिन्दूअधिराज्यलाई नै जनताको प्रति-निधिको रूपमा विश्वास गरेका नेताहरूद्वारा लालमोहर लगाउँदा त्यस ब्राह्मणविस्तारवादी रबैयाप्रति जनताको विरोध हुने अस्वाभाविक अवश्य थिएन । प्रजातन्त्रपछि पनि यस्तो पक्षधारी संविधान बनेको मा उपत्यकामा भएका विभिन्न धर्मावलम्बीहरूले खासगरेर बौद्धहरूले त्यस अप्र-जातान्त्रिक संविधानप्रति विरोध प्रकट गरेको मात्र नभई असन्तोष समेत व्यक्त गरेका विभिन्न बौद्धहरूको गतिविधि-बाट प्रष्ट झल्किन्छ । संविधान जस्तो अति संवेदनशील विषयमा जनताको प्रतिनिधित्व गर्ने नेताहरूले जनताको भाव र जनचाहनाको साथ साथै त्यसको दूरगामी विवाद समेत हुन सक्ने पक्षलाई विचारै नगरी स्वयं नेताहरूले समेत पक्षलिने व्यवहार गर्दा जनताको तीव्र विरोध हुनुमा आश्चर्य मान्नुपर्ने आवश्यक नै छैन । प्रजातन्त्रमा कसै-लाई काखा र कसैलाई पाखा गर्ने पक्षपाती कार्यलाई विरोध गरिन्छ र विरोध भयो पनि ।

नेपाल हिन्दूअधिराज्य संविधानको विरोधमा राग, द्वेष र मोहबाट कोसौं अलग रही संस्कार नै पुनः उत्पन्न नहुने गरी सँधैको निम्ति छेदन गर्ने अठोट गरी भगवान् बुद्धको शुद्ध संघमा प्रवेश गरी चीवर धारण गरेका केही भिक्षुहरूले समेत मञ्चमा भाषण गरेर, संसद् भित्र पसेर राजनीतिज्ञहरूले जस्तै विरोध दर्शाउनुपर्ने अवस्था आयो । यस बेला धर्म विरुद्ध र विनय विपरीत भयो भनी विरोधीहरूले विरोध गर्नु स्वाभाविक हुन गए-को छ । भिक्षुहरू पनि विनयपालन नगरी, शील पालन नगरी, समाधिको सट्टा राजनीतिज्ञहरू जस्तै मञ्च र संसद्को शरण लिई बौद्ध संस्कारलाई त्याग गरेमा वैदिक वादी सन्यासीहरू र भिक्षुहरूमा अन्तर नै अब के रह्यो भन्ने ठाउँसम्म आयो । मञ्च र संसद्को संस्कारबाट बुद्ध शासनको वृद्धि हुनु को सट्टा झन् शासनमा अव-मूल्यनमात्र हुने भयो भनी लाञ्छना समेत सहनुपर्ने भयो । यस सम्बन्धमा भिक्षुसंघले समेत विचार गर्नुपर्ने अवस्था त्याइदियो ।

धर्म र राजनीतिमा जस्तै समाजमा पनि संस्कारले कर्मको भूमिका निभाउने गरेको छैन । समाजमा हिजो आज भएका विकृतिको सन्दर्भलाई ध्यानमा राखी अर्थ-मन्त्री महेश आचार्य भन्नुहुन्छ– "आज जागिर खाएपछि घर जग्गा बटुल्ने व्यक्तिलाई पुरुषार्थ गऱ्यो भनी स्यावाशी-दिने सामाजिक संस्कारको प्रादुर्भाव भएको छ ।" यस्तो समाजविरोधी कार्य समाजबाट निर्मूल गर्न आवश्यक भएको मा कसैको पनि दुइमत अवश्य हुनेछैन । कारण यो राम्रो संस्कार होइन, घुसलिने र दिने अवश्य जन-विरोधी कार्य हो । यस्तो जनविरोधी कार्य निर्मूल गर्ने जनप्रतिनिधिहरूको मात्र कर्तव्य नभई आदर्श समाज

स्थापनागर्ने जनआकांक्षा अनुरूप पनि हो। धर्मगुरुहरूको सन्देश पनि हो तर यस आदर्शसमाजको परिकल्पना गर्नु अति आशा गरिन्छ त्यति सजिलो छैन कारण घुस खाने र घुस दिनेमा मात्र व्यक्ति विशेषको दोष नभई यसमा समाज, भावना र सोचाइ समेत जिम्मेदार छ।

हिजो आज हाम्रो समाजमा कार्य सिद्धगर्न आम-जनतामा दैवीशक्तिको आवश्यक भएको विश्वास गरिन्छ, आफ्नो योग्यताको आधारमात्र पर्याप्त नभएको धारणा छ। फलस्वरूप विद्यार्थीहरू जाँचमा पास हुन, साहू महाजनहरू बढी नाफा कमाउन, झगडियाहरू वुर्बु आफ्नो मुद्दा जित्न, स्मोगलरहरू अवैध मालसामानहरू एक देशबाट अर्को देशमा वार-पार गर्न, चोरहरू ठूलो रकमको धन माल चोर्न सफल हुन, कार्य सिद्ध भएपछि यो चढाउँछु त्यो चढाउँछु र कुखुरा, हांस र बोका इत्यादि देव, देवी-लाई चढाउन भाकल गरेको हुन्छ। देव, देवीलाई चढाउने भाकल पनि कार्य सिद्ध भएपछि मात्र चढाउने सर्तमा भएको देख्दा, आफ्ना इष्टदेवदेवीहरूमा समेत विश्वास नभई मोलतोल गर्ने प्रवृत्तिलाई विचार गर्दा मानिसले देवतालाई श्रद्धाद्वारा चढाउने नभई केवल आफ्नो कार्य सिद्ध गर्नमात्र चढाउने गरेको देखिन्छ। देवदेवी, मानिस-का श्रद्धाको पात्र हुन् र आस्थाका प्रतीक हुन्। आफ्नो श्रद्धा र आस्थाको पात्र समक्ष पनि यसरी मोलतोलको आधारमा कार्य हुन्छ भन्ने के यो एक प्रकारको प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रूपमा घुसको रूप होइन र? यसरी आफ्ना सबभन्दा आदरणीय देवदेवीहरूमा समेत आफ्नो कार्य सिद्ध गर्न घुस दिन नहिचकिचाउने व्यक्ति, अथवा समाज-ले आफैले घुस लिन र दिनमा संकोच मान्ला, दरमान्ला र? कुनै अपराध आफैले गरेको मा यस लोकमा दण्डित हुन् नपरे पनि अर्को लोक अथवा जन्मराज अथवा देव-देवीको सामुन्ने अवश्य दण्डित हुनुपर्नेमा विश्वास गर्ने जनताले, समाजले आज यस्तो खुल्लम खुल्ला देवदेवीलाई घुस दिने संस्कार बन्यो, यो एउटा विडम्बनाको विषय हो। यस्तो संस्कारको विकास भएको कारण आज जनता-हरू जन्मजन्मान्तरको दुःखबाट मुक्त गरी मोक्ष अथवा अर्हत् पद लाभ गराउन प्रेरणा दिने देवदेवीताहरूकहाँ-भन्दा आफ्नो इच्छा पूर्तिगर्ने देवदेवीहरूको मन्दिरमा बढी श्रद्धा र भक्तिका साथ घुईंचोलागेको देखिन्छ। यस अर्थले स्वच्छ समाज अवस्थित गर्न केवल सामाजिक भावनालाई मात्र परिवर्तन गरेर पर्याप्त छैन, सम्पूर्ण हाम्रो सामाजिक संस्कारलाई नै आमूल परिवर्तन गर्नुपर्छ। शुद्ध धर्म के हो? त्यसको चेतना जोगाउनुपर्छ ज्ञानदिलाउनुपर्छ।

बुद्धधर्मदर्शन र वैदिकधर्मदर्शन कर्मफल र पुनर्जन्ममा विश्वास गर्ने बेग्लाबेग्लै दुई धर्मदर्शनहरू हुन्। वैदिकदर्शन अनुसार आत्मा अमर, नित्य, ध्रुव र पर-मात्मामा विश्वास गर्छ भने बौद्धदर्शनमा आत्मा भएको-मा विश्वास गर्दैन केवल पञ्चस्कन्ध बाट बनेको संस्कार-लाई विश्वास गर्छ र संस्कार, अनित्य, अनात्म र दुःख दायक छ। त्यस्तै आत्मा ब्रह्माबाट सृष्टिभएको मा वैदिक वादीहरू विश्वास गर्छन् भने बौद्धहरू संस्कार स्वयम् प्रकृतिबाट आफसे आफ सञ्चालन हुनेमा विश्वास गर्छन्। यस अर्थले वैदिकदर्शन आध्यात्मिक भएको मा विश्वास गर्छ र बौद्धहरू वैज्ञानिक अथवा प्राकृतिक आधारमा विश्वास गर्छन्।

कर्म सम्बन्धमा वैदिक दर्शन पाप–पुण्य कर्म–फल जन्मराजद्वारा स्वर्ग अथवा नरकमा भोग गराउनेमा विश्वास गर्छ। हिजो आज बौद्धदर्शन र बौद्धहरू पनि वैदिकवादीहरूले जस्तै पाप–पुण्य, कर्म-फल जन्मराजद्वारा

नै स्वर्ग नरक भोग गराउने व्यवधान भएको मा विश्वास गर्छ तर आजका आधुनिक बौद्धहरू पूर्ण वैज्ञानिक आधार भएको बौद्धधर्ममा वैदिकवादीहरूको अध्यात्मवाद विचार धारा पलाउन नसक्ने दावी गर्छन् । यस अर्थले काल्पनिक जन्मराज, स्वर्ग र नरकको स्थान वैज्ञानिक आधारमा बुद्धद्वारा प्रतिपादन गरेको धर्ममा हुन नसक्ने विचार व्यक्त गर्छ । बुद्ध वैज्ञानिक भएको मा एउटा जर्मन क्रिश्चियन फादर Adolf Thomous ले एक समयमा अमेरिकन शहरमा यो भन्नुभएको छ कि "भगवान् बुद्ध मनले उच्च पवित्र भई सूक्ष्म र कोमल हुनुहुन्छ र मानसिक शक्ति सम्पन्न हुनुहुन्छ । शील समाधिको क्षेत्रमा होस् वा प्रज्ञा ज्ञानको क्षेत्रमा अन्य व्यक्तिहरूभन्दा उच्च श्रेष्ठ हुनुहुन्छ । इसापूर्व ५०० भन्दा अघि प्रादुर्भाव हुनुभएका बुद्धले १९ औं शताब्दितिर वैज्ञानिकहरूले फेला पारेका तथ्यहरू लाई अगावै जान्नु बुझ्नुभएको थियो, स्वतन्त्र चिन्तनलाई रुचाई आधुनिक युगका वैज्ञानिकहरूले जस्तै स्वतन्त्रपूर्वक निरीक्षण गर्नुभएको थियो ।" (उ. प्रे. माउँ बुद्ध र बुद्धबाट)

नाम–रूप मुख्य दुई बौद्ध आधारभूत सिद्धान्त-मध्ये रूप समूहमा उल्लेख गरिएको पदार्थको गुणधर्म जस्तो प्रतिक्षण नयाँ उत्पन्न हुने र पुरानो विलाएर जाने सम्बन्धमा सर्वप्रथम बुद्धद्वारा यस विश्वमा घोषणा गरेको सत्यलाई आजको आधुनिक विज्ञानले पूर्ण रूपमा अनुमोदन गरेको छ, प्रमाणित गरेको छ । यसै सिद्धान्त अनुरूप नाम समूह मन अथवा चेतना अथवा संस्कारको गुण धर्म पनि प्रतिक्षण नयाँ नयाँ रूपलिई बदलिरहने सम्बन्धमा बुद्धद्वारा घोषणा गरेको मा आजको आधुनिक विज्ञानले नामसमूह रूपसमूहभन्दा अति नै सूक्ष्म भएको कारणले आजसम्म यस बुद्धभाषित सत्य प्रमाणित गर्न सफल हुन सकेको छैन । विज्ञान नाम-रूपमध्ये नाम प्रमाणित गर्न सक्षम हुन नसके पनि केवल आंशिक रूपमात्र वैज्ञानिक प्रमाणित भएको मा पनि आफूले ग्रहण गर्दै आएको धर्म वैज्ञानिक आधारयुक्त भएको मा बौद्धहरू गौरवन्बित हुनुको साथ साथै सुमार्ग प्राप्त हुने धर्म ग्रहण गर्दै आएको मा आफू हर्षित हुनु निश्चय पनि अस्वाभाविक छैन तर अति आश्चर्यको विषय के छ भने वैज्ञानिकहरूले ठूलो प्रयास र कयौं वैज्ञानिकहरूको एक पुस्तावाट अर्को पुस्तागरी, विभिन्न उपकरण र प्रयोगशालाको मद्दतबाट केही दशक अगाडिमात्र विज्ञानले पत्तालगाउन सफल भएको अति-सूक्ष्म विषय विना प्रयोगशाला र उपकरणबाट बुद्धले पत्ता लगाउनुभएको कम अध्यात्मवादमा पटक्कै विश्वास नगर्ने वैज्ञानिकहरू पनि धर्म अध्यात्मवाद मात्र नभई वैज्ञानिक आधारबाट सम्पन्न हुनसक्नेमा विश्वास गरी धर्म पनि विज्ञानको पंक्तिमा स्थान दिन बाध्य तुल्याएको मात्र नभई धर्मप्रति श्रद्धा र आस्था समेत उत्पन्न गराउन सफल भयो। यस सम्बन्धमा विज्ञानजगत्मा अग्रपंक्तिमा अवस्थित वैज्ञानिक र सापेक्षवाद अविस्कारक अल्वर्ट आइन्स्टाइन-लाई अमेरिकाको न्यूजर्सी शहरमा अभिनन्दन गर्नुहुँदा कुनै पनि वस्तुले यस संसारमा आफै अलग अस्तित्व कायम गर्न नसक्ने र एक अर्कासित सम्बन्धित भएर बस्ने गर्छन् । यहाँ आफैले अविस्कार गर्नुभएको सापेक्षवाद यो पहिलो नभई आजभन्दा २५०० वर्ष पहिले भगवान् बुद्धद्वारा प्रतीत्यसमुत्पाद सिद्धान्तको प्रतिपादन गरी सापेक्षवादको उपदेश दिनुभएको मात्र नभई दुःखै दुःखले भरिएको जन्मबाट मुक्ति पाउने सापेक्षताको मूल स्रोत राग र द्वेषको अन्तगर्ने उपाय पनि भगवान् बुद्धद्वारा सापेक्षवाद ज्ञानबाट दिलाउनुभएको हो भनी यहाँले वर्णन गर्नुभएको बुझिन्छ ।

आइन्स्टाइनको यस कथन अनुसार बुद्ध केवल धर्मक्षेत्रमा मात्र महामानव नभई विज्ञान क्षेत्रमा पनि त्यति नै महान् हुनुहुन्छ। वैज्ञानिकहरूले समेत यसरी आदर्श र श्रद्धाद्वारा सन्मान गरेको धर्म ग्रहण गर्न पाउँदा बौद्धहरूलाई विशेष गौरवान्वित हुने अवसर प्रदान गरेको छ। धार्मिक वैज्ञानिक र आदर्शबाट यसरी उच्च-कोटिमा अवस्थित गराएको धर्मलाई ग्रहण गर्ने बौद्धहरूले कर्मफल, जन्मराजद्वारा स्वर्ग नरकमा भोग गराउने आधारहीन र अन्धविश्वासको संस्कारलाई वैदिकवादीहरू-ले जस्तै आफूले पनि अनुसरण गर्नु यो वैज्ञानिक बुद्धको सिद्धान्त विरुद्ध छैन र भनी प्रश्न गर्नु स्वाभाविकै छ।

(क्रमशः)

★

मनं वाला स्व

-- विष्णुरत्न शाक्य

मया:म्ह धर्म भजन सुयां
या:म्हं फरक जुइ हे मा:गु
बिचा: यानास्व थ:थम्हं हे
फरक झी जूला मजूला ?

अथे हे राग अथे हे द्वेष
तृष्णा उलि हे तं नं व:सा
मुक्कं द्या:गु सोका: पासा
याये वा थ्वहे सुधार पासा।

नये जक धयां नहे मन:सा
पित्या:गु गबलय् तनीगु पासा
नया: नं हानं पचय् मजूसा
तिलय् हिनेत गबलय् ग्यइगु।

झूलया पिने पतिहा: थें
कथुसुक्क हालां छु ख्यले दत,
हाला थें म्हुतुं पह नं या:सा
झट्ट हे फल झीत दैगु।

भजनया सार ग्यसुलाक्क कायेत
बानि याये वा मनयात स्वयेगु
अल्सीपन त्व:ता: परिश्रमी जुया:
थ: किपा: स्वयेवा मनया पर्दाय्।

★

(English Language)

SIDDHARTHA UNIVERSITY

- Haris chandra Lal Singh

Siddhartha University, a pioneering missionary work, has been established in a non-Buddhist country in Washington, D C , USA, by the Buddhists and men of action of different countries dedicated as well as committed to global cooperation and world peace. At a time when the world is full of tensions, inter-racial, inter-communal, inter-state conflicts and problems of various magnitudes, the creation of a seat of learning like Siddhartha University symbolizing global cooperation, education and world peace is indeed the need of the time. This shows how the thinking men of the world have felt the urgency of creating an environment congenial for the promotion of international understanding and cooperation through the teachings of the Buddha. For, in the words of Jawaharlal Nehru, "in this world of storm and strife, hatred and violence, the message of the Buddha shines like a radiant sun. Perhaps at no time was that message more needed than in the world of the atomic and hydrogen bombs. Two thousand five hundred years have only added to the vitality and truth of that message."

The brochure of the Uuiversity says "The Buddha's message of peace, love and devotion to humanitarian service is more relevant today than ever before in human history. Buddhism, being a peaceful religion, is becoming a subject of interest and curiosity for university professors and students, for business people and poiticians, for intellectuals and lovers of peace, and for seekers of spiritual renewal. It is time for those individuals, institutions that share the goals of achieving and maintaining intellectual discipline, social Justice, and world Peace to come together."

In the past, too, there was a long intellectual tradition of Buddhism, dating back to the fifth century before the Christian era, Monasteries, viharas, and Buddhist shrine complexes served as education centres and the monks and lay Buddhists used to perform as teachers and spiritual guides. Apart from that there were great seats of learning

like Takshasaila which existed at the time of Maurya Emneror Ashoka (249 B.C –232 B. C.) Nalanda (2nd to 11th century) in Bihar. Vikramsila, Jagaddala of later centuries etc. Which were known as Buddhist universities where only a very few men of calibre were known as Buddhist universities where only a very few men of calibre were admi ted. But unfortunately these universities are no longer in exixtence showing thereby the decline of Buuddhism after the 12th century, after witnessing a triumphant development from the days of its founder to the 12th century. Buddnism being essentially an intellectual religion, its decline was mainly caused by the failure to understand Buddhism properly, lack of quest for Buddhist learning, the adoption of priesthood by the Buddhists. assimilation of various ritualistic influences and above all the unskillful pursuit of Buddhism. All this tarnished the image of Buddhism.

Now, we are on the threshold of the 21st century. Inspite of the advancement of science and technology and inspite of the increasing awareness of the need of working for peace and progress in the world, the situation of the world remains chaotic with the probleims multiplying. In this persbective the establishment of Siddhartha University is a most ideal and timely venture. For, the teachings of the Buddha have modern relevance The modern relevance of the Bnddha's teachings is well explajned by H,G. Wells was said, "the Buddha gave a message to mankind universal in its character. Many of best modern ideas are in closest harmony with it. All the miseries and discontents of life are due, he taught, to selfishness...Buddha in a different language called men to self-forgetfulness five hundred years before christ. In some ways he was near to us and our needs,"

Siddhartha university is a nonprofit educational institution founded in 1991 and incorporated under the laws of washington, District of Columbia, USA. Tne purposes of this University are to create a place for study and reseasch and to provide humanities and Buddhist studies programmes for interested academicians, practitioners, and students throughout the world by offeridng both the residential study and by correspondence study. By including the study of other comparative religions like Hinduism, various schools of Buddhlst thought spread in many parts of Buddhist countries, and inter-religious disciplines, the university will

definitely promote inter-religious harmony, interdisciplinary harmony. and them international brotherhood and peace.

For this, the governors of this university seem to have been wellequipped and considerate. The univeraity is managed by the multinational community and temples. The Universisty comprises of board of directors, the board of trustees, the advisory board, the editorial board, the administrative directors, patrons, benefactors and donors. Active members and leaders of various major Buddhist groups in the United states with full authority and rerponsibilty to operate the university and direct the assets. The board of trustees is composed of generous and liberal people living in the United states and abroad. The advisory board consists of national and international Buddhist leaders, In order to achitve its goal, apart from the commitment of the existing board members, it has just started launching a fund raising campaign. It will slowly extend its compaign all over the world.

Considering its lofty goal, the task it has set forth is most challenging. Inspite of purity of its objective and sincere effort to do good to mankind, will it be able to attain its goals ? Will it be able to secure financial support required for the implementation of the University's Masterplan which includes among others the purchase of an office building space for the library, a site for the university campus, classroom buildings, dormitories ? will it be able to enlist moral support from the people belonging to other faiths ? There may be several other questions.

The success of the University depends on its well planned heginning, strategy and its concrete goals. Its success will probably help promote peace in the world because the teachings of the Buddhs are not bound by the barriers of Caste, colour and creed. Albert Einstein said' "If there is any religion that would cope with modern scientific need it would be Buddhism." Therefore, it is the duty of all the people of the world to help fulfil the University's goal with whatever help possible, if mankind is to be saved from wars and destruction. It is because of the universal character of Buddism that the people of the East as well as the wast are looking to Buddhism for new hope and inspication.

As part of his mission, president of ha University, Venerable Dr. Sunanda pur-

अलछिना:या बाखं

- रत्नप्रभा शाक्य

छगू समयय् बनारस देसय् ब्रह्मदत जुजुं राज्य यानाच्वंगु अवस्थाय् बोधिसत्त्व छम्ह सेंठया रूपय् च्वंच्वंगु जुल । सेंठया अलछिना: धैम्ह पासा छम्ह दु । व पासा सेंठया परिवारयापिनि व बोधिसत्त्वया मेपिनि पासापिनि नं साप हे मय: । अथे जूगुलि याना: छन्हु बोधिसत्त्वयात धाल कि थ्व अलछिना:यात पासा यायेमते, महलय् बयके नं मते । बोधिसत्त्वं इमित धाल कि जि वयात स:ते मखु छाय्द्या:सा मचाबलय्निसें नापं च्वनाबयागु, नापं नयाबयागु, उकि वैत, अलग याये मफु । अले हानं बोधिसत्त्वं धाल कि मनूतयय् नां बामलाय्वंहे ज्या बांमलाइ मखु । हे पासापिं ! नां धैगु छगू व्यवहारया लागी जक ख: । उकि इमिगु कर्तव्ययात नं स्वयेमा: ।

छन्हु बोधिसत्त्वपिं फुक्कं गामय् मा:गु ज्यवंगु जुल । छेंय् पिवा: तयाथकेपिं सुंहे मन्त, अले व हे अलछिना:यात तयाथकेगु निर्णय जुल । दक्वसिनं वयात तुं तयाथकेगु निर्णय याना: इपि फुक्कं गामय् वन । थ्व खबर खुंतसें सिया: खुंत चान्हय् अन वल । अले अलछिना:नं खुंतय्गु बथान खंबलय् वया छुयाये छुयाये जुल । अलछिना: नं छगू बिचा: पिकाल । थ:याक: चा जूसां नं यक्व भनूतगुगु स: पिकया: हालाछुत । अथे विभिन्न प्रकार यागु स: न्यना: खुंत फुक्कं बिस्युंवन । बिस्युंबंबलय् इमिगु ज्याभ: फुक्कं अनसंतुं त्वःसावन ।

कन्हय्कुन्हु बोधिसत्त्व लिहाँ वःबलय् अनयागु वातावरण खना: अजू चाया: अलछिना:याके दक्व खं न्यनास्वःबलय् अलछिना:नं जूगु दक्व खं कनाबिल । थ्व खं न्यना: तिमि ग्रामवासीपिसं विश्वसायात । अलछिना: यात न मान मर्यादा तत्त्वं । अले बोधिसत्वं धाल कि न्हापा छिमिसं नां बांमला:म्ह धका: धयात:गु आ: ला विश्वास जुलला। थ्व खेंय् बोधिसत्वं निम्न गाथा ब्वनाबिज्यात :–

भित्तो हवे सत्तपदेन होति,
सहायो पन द्वादसकेन होति ।
मासद्धमासेन च अति होति
ततुत्तरि अतसमो पि होति ।
सोहं कथं अतसुखस्स हेतु ।
चिरसन्सतं कालकण्णिं जहेय्य ।

अर्थ:– न्ययपला: छिना: नापं वनेव मित्र जुइ । छिनिन्हुतक नापं च्वनेवं सहायक जुइ । लछि लत्याति नाप च्वनेव थ: सभानम्ह-नं जुइ । अत: जि थ: सभान म्ह मित्रयात थ:गुजक सुखया कारणय् गथे त्वःते ? थुलि धया: बोधिसत्त्वं दक्वसितं बोध याना: परलोक जुयाबिज्यात ।

लोकनीति

बैस वने धुंकूम्ह बुरां ल्यासेम्हनाप इहियात धा:सा उम्ह मिसायागु ईर्ष्यायात शान्त याये फैमखु । उकि थुज्व:गु ज्या थ:गु विनाश ज्वीगु छगू लक्षण ख: ।

संग्रह रहितम्ह हे ब्राम्हण खः

- रामलाल

भगवान् जेतवन बिहारय् बिज्यानाच्वंगु समयय् छम्ह ब्राह्मणं पेम्ह भिक्षुपिंत भोजन निमित्त तयार याकः बिहारय् वनाः सुचं बियाः साथय् सङ्घिच्च, पण्डित, सोपाक, व रेवत न्हय्दँ उमेरयापि पेम्ह श्रामणेर ब्वनाहल । छेंय् थेनेव ब्राह्मणीनं मचापिखनाः असन्तोष जुयाः वस्पोलपिंत क्वय्ग्रागु आसनय् तयाः थविर भिक्षुपि कायेके छ्वत । ब्राह्मण विहारय् वनाः सारिपुत्र स्थविर यात ब्वनाहल । वस्पोलं श्रामणेरपि च्वंच्वंगु खनाः थःगु पात्र लितकयाः ल्याहाँ बिज्यात । हाक नं ब्राह्मणं ब्राह्मणीया खें न्यनाः बिहारय् वनाः महामौद्गल्यान स्थविरयात ब्वनाहल । वस्पोल नं श्रामणेरपि खनाः ल्याहांबिज्यात । थनंलि ब्राह्मणीनं छम्ह वृद्ध ब्राह्मण जूसां ब्वनाहति धैछ्वत । उगुसमयय् श्रामणेरपिनि सुथंनिसें नयेपित्याकाच्वंगु खनाः देवराज शक्र बृद्ध ब्राह्मण या भेषकयावयाच्वंगु ब्राह्मणं खनाः प्रसन्न जुयाः ब्वनाहल । छेंय् थे नं व श्राश्रणेरपित खिनेमात्र प्रणाम यानाः भूमिसं च्वन।ब्राह्मणीनं उगु दृश्य खनाः तसकं असन्तोष जुयाः वैत पितिन । ह्ययेगु विचारं थनच्वने मते ब्राह्मणः प्यांहुँ धालं नं मवँसेंलि हायक ब्राह्मणी समेतं निम्हसिनं निखे लपुज्वनाः इसाः थिसाः यानाः सेंसं कायल व थकित जुयाः पितिने मफुसेंलि विवश जुयाः श्रामणेरपिनि साथय् तयाः भोजन याकल । भोजनं लिपा प्यम्ह श्रामणेरपि अलग मार्ग वन, व छम्ह अलग वन । अनंनिसें व छेंयानां 'पञ्चछिद्र' जुल ।

श्रामणेरपि विहारय् थेनेव भिक्षुपिसं व खें थ्वीकाः न्यन– "छु आवुस ! ब्राह्मणीनं क्रोधं अथेयःबलय् छिमि तंप्याहामवः ला?" श्रामणेरपिसं– "मवः भन्ते !" उत्तर बिल । भिक्षुपिसं, श्रामणेरपिसं नं मवः धकाः झूठबोलय् यानाः अर्हत् प्राप्त प्रकट यात धंगु सोचय्यानाः भगवान् यात बिन्ति यात । भगवानं 'भिक्षुपि ! क्षीणाश्रवं विरोधिपि नापनं विरोध याइमखु" धकाः थुगु उपदेश बियाः गाथा ब्वन्ना बिज्यात –

अविरुद्धं विरुद्धेसु अत्तदण्डेसु निब्बुत ।
सादानिसु अनादान तमह ब्रूमि ब्राह्मण।

गुमिसं बिरोधिपिनि बिचय् विरोध रहित ज्वो, गुम्ह दण्डधारिपिनि बिचय् डण्डरहित जुयाच्वनी, संग्रह याना च्वनीपिनि बिचय् संग्रह-रहित जुयाच्वनी, वैतहे कि ब्राह्मण धाये ।

बौद्धदर्शन : छपुलु

मित्र सुशोभन

"छःपिसं बौद्ध दर्शन अध्ययन यानाबिज्यानागु दु ला ?"

थ्व न्हयसः थेंया नांदंम्ह गुरुजु बद्रीरत्न वज्राचार्ययागु खः। वस्पोलं थौंकन्हय् झीयाय नेपालय् नं शुद्धगु बौद्धदर्शनया अध्ययन व अध्यापन यायेगु व याकेगु वातावरण सृजना यायेत गाकं कुतः यानाच्वंगु जिसिल। न्हयाबलें नापलाःसां मुसुकाःम्ह, बाखं कनेगुली न्हयलुवाःजुयाबिज्याःम्ह वस्पोल नापं जि न्हापा भिक्षु जुयाच्वनाबलय् निसें सौहार्द्रपूर्णगु स्वापु दुगु खः। उकुन्हु आका-झाकां थःगु हे ऊँवहाः त्वालय् लँय् दयुइ नाप नानाः खें जूगु। जि लुमंनि।

'झी बौद्ध जुयाच्वनापिं थेरवादी, महायानी व वज्रयानी फुकं छप्पं ज्वीमाः, सकसिनं बौद्धदर्शन अध्ययन यापेगुली ध्यान बी माःगु दु। दुर्गुण मालास्वयां छु दं सद्गुण धकाः मालास्वयेगु यायेमाः। मखुला भाइ ?"

वस्पोलया बिचाः जितः बांलाः ताल।

जिं न्हापांगु न्हयसःया लिसः बियाः धया– तः दँ न्ह्यः थाइलाण्डया महामकुट बौद्ध विश्व विद्यालयसं जिं ज्ञातकस्तरतक्कया बौद्धदर्शन अध्ययन यानागु दु।

"बौद्ध दर्शनय् ग्वःगुवाद दु, लुमंनिला ?"

लुमंनि, प्यंगू दु।

छु, छु प्यंगू ?

(क) शून्यवाद (माध्यमिक), (ख) योगाचार-वाद (विज्ञानवाद), (ग) वैभाषिकवाद (घ) सौत्रान्त्रिक वाद।

"पाय्छि जू। भाइ छकः जियाय् छेंय् वा। बौद्धदर्शन विषयय् छुं खें ल्हाये माःगु दु।

"ज्यू, जि अवश्य वये।

जिं वये धाये धुन उकिं जि छन्हु वस्पोलया थाय् वने तर अन वने न्ह्यः बौद्धदर्शनया प्यंगुलि सम्प्रदाययात छकः थुकथं छपुलु बियाः जक हे वनेगु बेस ज्वी ताया व थःथे खः।

(क) माध्यमिक वा शून्यवाद– ईस्वीया निगूगु शताब्दिइ भारतया छम्ह प्रकाण्ड विद्वान् आचार्य नागार्जुन हे शून्यवाद वा माध्यमिकवादया प्रवर्तक खः। वस्पोल भगवान् बुद्धया गम्भीरगु उपदेश 'प्रतीत्यसमुत्पाद' यात आधार नालाः थःगु महान् ग्रन्थ माध्यमिक याटिकास. शून्यवादयात ब्वलंकूगु जुल। थुगु दर्शन कथं थ्व शरीरय् च्वंगु दुने-पिनेया फुक्क वस्तु व अवस्था शून्य खः। छुकिसनं थःगु स्वभाव धैंगु मदु, फुक्क भावत प्रतीत्यसमुत्पन्न व सापेक्ष कथं जक अस्तित्व मानय् याये ज्यूगु खः। छुं न चीजया थःगु हे वास्तविक अस्तित्व मदु।

आचार्य नागार्जुनं थःगु माध्यमिक-कारिकाय् बुद्धयात वन्दना यानाः न्हापांगु श्लोकय् थुकथं ज्वःगु दु –

"अनिरोधं, अनुत्पादं, अनुच्छेदं, अशाश्वतं, अनेकार्थं, अनागमं, अनिर्गमं, व प्रतीत्यसमुत्पादं प्रपञ्चोपशमं शिव। देशयामास सम्बुद्धस्स तं वन्दे वदतां वरम्।"

शून्यवाद दर्शनयात व्याख्या यायेत आपालं प्रज्ञापारमिता ग्रन्थलिपा रचना जुयावंगु जुल। थ्व दर्शन कथं

संसार व निर्वाण थुपि निगुलि हे शून्य खः । धयातःगु दु– "यः प्रतीत्यसमुत्पादः शून्यता सैव ते मता । अर्थात् गुगु प्रतीत्यसमुत्पाद खः व हे शून्यता खः ।

ख) योगाचार वा विज्ञानवाद– थ्व निगूगु महायानी बौद्धदर्शन खः । आचार्य असंग (४०० ई.) हे थ्व दर्शनया मूल प्रवतर्क खः । विज्ञानवाद दर्शनया धापु कथं संसारय् दक्वसिबय् मूलगु तत्त्व हे विज्ञान खः । शुद्ध व पवित्रगु विज्ञानया स्थितियात आलय–विज्ञान धाइ गुगु सम्पूर्ण चीज बस्तुया हेतु खः । थुगु ज्ञान प्राप्त यायेत योग वा समाधि प्राप्त यायेगु अत्यावश्यक जू । उकिं हे थुगु दर्शनया मेगु नां योगाचारवाद जू वंगु खः । 'विज्ञान हे मूल तत्त्व खः । विज्ञानं पिने छुं चीज वस्तुया नं अस्तित्व मदु । थ्व विज्ञान परिवर्तन शील खः । थ्व दर्शन मन प्रधान दर्शन खः । 'स्वगू लोक नं मन पिने मदु ।' असंगया महान् ग्रन्थ "योगाचार भूमि" हे विज्ञानवादया आधार खः ।

महायान बौद्धदर्शनया पूर्वाभास दक्कसिबय् न्हापां आचार्य अश्वघोषया महान् ग्रन्थ 'महायान श्रद्धोत्पद' सुतय् खनेदुगु खः गुगु लिपा वना : पूर्ण दर्शनया रूप काःवन । अनगिन्ति बौद्ध ग्रन्थ विकास नं जुल ।

ग) वैभाषिकवाद– थुगु दर्शन थेरवादया अभिधर्मपिटकयात बःबियाः न्हयाःबःगु दर्शन खः । अभिधर्म अर्थकथा महाविभाष व विभाषा गुकियात अभिधर्म-ज्ञानप्रस्थान गून्थ नं धा। थ्व हे वैभाषिक दर्शनया आधारशीला खः । आ. असंगया किजा वसुबन्धु न्हापां थ्व दर्शनया न्हयलुवाः खः थुगु दर्शन कथं पिनेया जगत्यात तप्यंक स्वीकार यायेगु ज्या जू । थुकथं वैभाषिक दर्शनयात प्रत्यक्ष यथार्थवाद नं धायेगु याः । थन न्हय्न्यागू प्रकारया धर्म वा तत्त्व स्वीकार यानावःगु दु । वैभाषिक दर्शन कथं (व्यावहारिक) सत्य व परमार्थ सत्य निगूयात नं यथार्थ रूप स्वीकार यानातःगु दु ।

घ) सौत्रान्त्रिकवाद– थुगु बौद्ध दर्शनया आधार सूत्र "पिटक" खः । सूत्रयात थन अप्वः महत्त्व बियातःगु दु । थन पिनेया बस्तुयात अप्रत्यक्ष रूपं जक स्वीकार यायेगु याः । छुं नं चीज वस्तुया 'स्वलक्षण' तप्यंक सीकाकाये फै मखु, केवल अनुमान व काल्पनिक बिचाः कथं जक सीके फै धैगु थुमिगु धापु खः । सौत्रान्त्रिकवादीपिसं केवल पी-स्वंगू तत्त्व वा धर्मजक स्वीकार यानावःगु दु ।

थुकथं प्यंगूलि बौद्धदर्शनयात दुवालास्वयेबलय् "प्रतीत्यसमुत्पाद" सिद्धान्त छगूयात फुक्क दर्शनं मान्यता ब्यू । व थें 'अनित्य-दुःख-अनात्म' त्रिलक्षणयात नं तः धंगु थाय् दु । कर्म, व पूर्वजन्मनाप पुनर्जन्म वारय् थीथी बयान यायेगु चलन दु । 'मन', चित्त ब विज्ञान' यात नं गाबक महत्त्व बियातःगु दु । बुद्धबचनयात सीमित क्षेत्रय् तयेगु कुतः थेरवादीपिनि जूगु खने दु सा उकियात फत्तिफत्तले चक्कंकाः व व्यापक यानायंकेगु कुतः महायानी परम्पराय् खने दु ।

★

नीतिया खँ

सिह, सत्पुरुष व किसि थुपिथःत अनुकूल मजूगु थाय्यात त्वःताः मेंगु थासय् वनी । क्वः, दुष्ट, असत्यपुरुष व हरिण आदि प्राणीत थःच्वनागु थासय् हे सीत स्वै ।

[नेपालीभाषा]

बुद्धपूजा

२०४६ श्रावण १४, काठमाडौं–

यहाँको आनन्दकुटी विहारमा पूर्णिमाको सदा झैं भएको बुद्धपूजा कार्यक्रममा महास्थविर भिक्षु अनिरूद्ध समक्ष शीलप्रार्थना एवं बुद्धपूजा हुनुका साथै बुद्धधर्ममा आएको विकृतिलाई हटाएर बुद्धोपदेश अनुकूल व्यवहार गरी आत्मालोचनाद्वारा व्यवहारमा संशोधन गरी सबैबौद्ध-हरूले अगुसर हुनुपर्ने कुरामा सांसद् भिक्षु अश्वघोष महास्थविरले जोड दिई बताउनुभयो । सो बेला भिक्षुगण र उपासक उपासिकाहरूमा जलपान एवं भोजनको पनि व्यवस्था गरिएको थियो ।

दोस्रो वार्षिक तिथि संपन्न

२०४६ भाद्र ५, काठमाडौं–

आनन्दकुटी विहारगुठीका संस्थापक भिक्षु अमृतानन्द महास्थविर विगत भएको दोस्रो वार्षिक तिथिका दिन आनन्दकुटी विहारगुठीले एक समारोहको आयोजना गरी वहाँको गुणानुस्मरण गर्नुका साथै निर्वाण कामना गरी सफल भिक्षु, श्रामणेर र अनागारिकाहरूमा भोजन प्रदान गरियो ।

निबन्ध प्रतियोगिता संपन्न

२०४६ श्रावण २७, ललितपुर–

२५३६ औं बुद्धजयन्तीको उपलक्ष्यमा लोटस रिसर्च सेन्टरबाट 'शीलपारमिताको व्यावहारिक पक्ष' शीर्षकमा भएको निबन्ध प्रतियोगितामा सफल हुने सह-भागीहरूलाई सो सभाको सभापतित्व गर्नुहुने भिक्षु बुद्धघोष महास्थविरले एक समारोहका बीच पुरस्कार वितरण गर्नु-भयो । उक्त प्रतियोगितामा सहभागी हुने १० जनामध्ये हेराकाजी बज्राचार्य, सुश्री संगीता धाख्वाः र सुश्री सुद-र्शना धर्शनधारी क्रमशः प्रथम, द्वितीय र तृतीय भएका थिए । सान्त्वना पुरस्कार प्राप्त गर्नेमा सुश्री अणु तुलाधर र सुश्री हेरानानी शाक्य थिए । रू. १८००।–, १५००।– र १०००।– प्रथम, द्वितीय र तृतीयलाई तथा सान्त्वना पुरस्कार प्राप्त गर्नेलाई जनहि रू. ३००।– र अरूलाई प्रेरणा पुरस्कार दिइएको थियो ।

उक्त समारोहमा बोल्नुहुँदै अनुसन्धाता रत्नकाजी वज्राचार्यले लोटस् रिसर्च सेण्टरद्वारा बुद्धधर्म र संस्कृति-को अनुसन्धानकार्यमा युवाहरू र विद्वान्हरूलाई सहभागी गराइएको कुराको सराहना गर्नुको साथै जापानका इजि-मा सान र ताकावकासानको ठूलो भूमिकामा स्थापना भएको सेण्टरको चर्चा गर्दै नेपाली महायानी विहारहरूमा जस्तै जापानी विहारहरूमा पनि विहान सबेरै नित्यपूजा गर्ने ॐ मणि पद्मे हुं आदि मन्त्रोच्चारण गर्ने, धर्मगण्डी बजाउने र गंचिलं जाने चलनहरू भएको कुरा बताउनु-भयो । यस्तै सेण्टरका निर्देशक डा. वज्रराज शाक्यले बुद्धधर्म र संस्कृतिको अनुसन्धान गर्ने सेण्टरको उद्देश्य बताउँदै तिब्बत, बर्मा आदि देशहरूमा बुद्धवचन, त्रिपिटक र बौद्धग्रन्थहरू आफ्नो भाषामा अनूदित भए झैं नेपालमा स्थानीय भाषाहरूमा बौद्धग्रन्थहरू नगण्यरूपमा मात्र

रहेको मा त्य सेण्टरबाट नवगुम्बमध्येका सद्धर्मपुण्डरीक सूत्रको अनुवाद भइसकेको र लंकावतारसूत्र प्रकाशित हुन गइरहेको कुरा बताउनुभयो ।

अर्की निर्देशक बोधिवज्र वज्राचार्यले प्रतियोगिताको परिणाम घोषणा गर्नुभयो र प्रथम पुरस्कृत निबन्ध पनि निबन्धकारद्वारा वाचन भएको थियो । सो बेला सेण्टरका अधिकृत महेन्द्ररत्न शाक्यद्वारा स्वागत भाषणभएको थियो र अनुसन्धानकर्ता एवं लिपिविशेषज्ञको समुपस्थिति रहेको थियो साथै सहभागीहरूका तर्फबाट तेजरत्न शाक्यले मन्तव्य दिनुभएको थियो ।

हाजिरी जवाफ प्रतियोगिता संपन्न

२०४९ श्रावण ३१, भक्तपुर–

२५८१ औं धर्मचक्र प्रवर्तन दिवसको उपलक्ष्यमा यहाँको बौद्धसंघद्वारा जिल्लाव्यापी अन्तर्मा.वि. रत्नायन बौद्ध हाजिरी जवाफ प्रतियोगिता सम्पन्न भयो । सो प्रतियोगिताको फाइनलका दिन सभापतिको आसनबाट संघका अध्यक्ष त्रिरत्न शाक्यले विभिन्न जनजाति, भाषा र धर्म रहेको हाम्रो देशमा सरकारले अन्याय गरी एक तर्फी निर्णय गरेमा त्यसको फल नराम्रो हुने र दुःखान्त हुने कुराको चर्चा गर्नुभयो । विजयीहरूलाई पुरस्कार वितरण गर्दै प्रमुख अतिथि भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरले जयपराजयको सट्टा आफूलाई के कस्तो लाभ र अनुभूति भयो त्यसकी लेखाजोखा गर्नुपर्छ भन्नुहुँदै देवताहरू ताजा रगत कहिल्यै पिउँदैन तापनि हिंसागर्ने प्रवृत्ति मानिसमा रहेको कुरा बताउनुभयो ।

शारदा मा.वि. प्रथम, शान्ति निकेतन मा.वि. द्वितीय र नवज्योति मा.वि. तृतीय भएको कुराको घोषणा गर्दै निर्णायक मण्डलका तर्फबाट दरबार हाई स्कूलका प्रधानाध्यापक सुवर्ण शाक्यले बुद्धधर्म र हिन्दूधर्मको भिन्नताबारे प्रकाश पार्दै बुद्धधर्म पाठ गर्ने र अध्ययनमात्र गर्ने विषय होइन, भगवान् बुद्धको उपदेशअनुसार आचरण गर्ने धर्म हो भन्नुभयो ।

सहभागी विद्यालयका तर्फबाट शिक्षक श्रीराम हाडाले अरूलाई सन्ताप नपुग्ने कुरा मानिसले बोल्नुपर्छ र बुद्धधर्म भनेको विद्यार्थीको लागि मात्र नभै सबैको लागि आवश्यक ज्ञान हो भन्नुभयो । रू. २५०००।– प्रदान गरी रत्नायन शील्डको स्थापना गर्ने संघका उपाध्यक्ष संघरत्न शाक्यले बुद्धधर्मको माध्यमबाट मानिसले सुखी हुन कोशीश गर्नुपर्छ भन्नुभयो । यस्तै युवा बौद्ध समूहका उपाध्यक्ष शान्तरत्न शाक्यले नेपालीहरूले बौद्ध भएर पनि बुद्धधर्मानुकूल आचरण नगर्नु अनुचित हो भन्नुभयो । सुगत वज्राचार्यबाट उद्घोषित सो कार्यक्रमा देवचन्द्र वज्राचार्य र प्रज्वल वज्राचार्य क्विज मास्टर रहनुभएको थियो भने फाइल रेकर्डरमा लक्ष्मीचन्द्र तथा स्कोररमा रोशन वज्राचार्य अनि टाइम कीपरमा रविकिरण वज्राचार्य रहनुभएको थियो । रत्नसुन्दर शाक्यद्वारा धन्यवाद ज्ञापन गर्नुभएको सो प्रतियोगिताका निर्णायकहरूमा सुवर्णशाक्य, अमिता धाख्वाः र सविता धाख्वाः रहनुभएको थियो,

धर्मदेशना

२०४९ भाद्र ३१, काठमाडौं–

पवित्र गुंलाको उपलक्ष्यमा यहाँको मंजुश्रीनक महाविहारमा उक्त विहार संरक्षण सुधार संघको आयोजनामा भिक्षु शीलभद्रले धर्मदेशना गर्दै भन्नुभयो– "यस बेला धर्मकार्य गर्ने औसर प्राप्त नभए पनि धर्मगर्नको लागि भनी एउटा महिना भएपनि बुद्धधर्मावलम्बीको लागि छुट्याइराखेको छ । फूल धूप चढाउँदैमा धर्म हुने होइन ।

धर्म भनेको कुनै वस्तुमा रहने होइन। मानिसले बलि दिइरहेर पनि धर्म ठानिराखेका छन्। धर्म भन्दा भन्दै पनि मानिसले अधर्ममा लाग्ने हुन्छ। केही थाहा नपाउने-हरूलाई पसलेहरूले सामानमा छकाए झैं धूर्तहरूले कुमार्ग-मा ढकेलिराख्न सकिन्छ। यसैले धर्म के हो राम्ररी बुझि-राख्नुपर्छ। मंगल हुने कार्य नगरिकन खालि मंगल होस् भन्दैमा मंगल कदापि हुँदैन। असल काम गर्नु गाह्रो छ तर खराब काम गर्नु सजिलो हुन्छ, जस्तो उकालो चढ्दा स्वाँ स्वाँ आउँछ भने वर्लदा खरर आउन सकिन्छ।"

संघका उपाध्यक्ष पूर्णरत्न शाक्यद्वारा भगवान् बुद्धको प्रतिमामा माल्यार्पण गरिएको सो बेला संघका सचिव सुवर्ण शाक्यले पूजा गर्नुका साथै नैतिक आचरण पनि पालन गर्नुपर्ने हाम्रो पूजाको उद्देश्य हो भन्दै धर्म-देशना सुन्ने गरेका र सुन्ने नगरेकामा फरक हुन्छ भन्नुभयो अनि आमाबाबुको कारणले नै छोराछोरी अनुशासित वा अनुशासनहीन हुने भएकोले आफू पनि सत्संगतमा लाग्ने र छोराछोरीलाई पनि सत्संगतमा लगाउने गर्नुपर्छ भन्नुभयो।

सो बेला सूर्यरत्न वज्राचार्यले भ्वाइलेनमा बौद्ध-पूजा वादन गर्नुभएको थियो भने संघका कोषाध्यक्ष नेमकर शाक्यले दक्षिणा अर्पण गर्नुभएको थियो।

विश्वशान्तिपूजा

२०४९ भाद्र ५, काठमाडौं–

नेपाल तामाङ घेदुङ संघको आयोजनामा यहाँ विश्वशान्ति पूजाको आयोजना गरियो। सिगच्छे, ज्ञान्चेन, दुक्कु रिम्पोछेको प्रमुख आतिथ्यमा पूजा, पाठ र वाङ्ग समेत प्रदान भएको त्यस समारोहमा भिक्षु ज्ञानपूर्णिकले भन्नुभयो– "बुद्धधर्ममा महायान, सहजयान र तन्त्रयान परिस्थितिको उपजमात्र हो, त्यो बुद्धको सन्देश होइन। आनन्द र सुख भनेको मानसिक शक्ति हो।"

सो बेला प्रवचन दिँदै धर्मोदयसभाका धर्मदूत तथा प्रवचन समितिका संयोजक सुवर्ण शाक्यले भन्नुभयो– "बुद्धधर्म शीलमा आधारित छ। यो शील भन्ने कुरा धनी हुँदैमा र शक्ति संपन्न हुँदैमा प्राप्त हुने वस्तु होइन। शान्ति सबैले चाहन्छन् तर यो चाहँदैमा प्राप्त हुने कुरा होइन। उँच नीच, भेदभाव रहुन्जेल शान्ति कदापि हुन सक्दैन। बुद्धधर्म भनेको छुआछूट र उँचनीचको भेदभाव-लाई हटाएर शान्ति दिने धर्म हो। सोमालियामा खानै नपाएर मरिरहेको बेला, बार्सिलोनामा अरबौंको खर्च भइरहनु मानव-शान्तिको लागि विडम्बना हो।"

श्रीमती स्टेला तामाङद्वारा संचालित उक्त समा-रोहमा थकाली सेवा समितिका अध्यक्ष तेजप्रसाद गौचनले लुम्बिनीको विकास तीव्र गतिमा हुनुपर्छ भन्दै बुद्धधर्मलाई हिन्दूधर्मको शाखा भनी प्रचार प्रसारमा आइरहेको कुरा-को खण्डन गर्नुभयो। यस्तै नेपाल तामाङ घेदुङ संघका उपाध्यक्ष तथा सांसद् जीतवीर लामाले बुद्धधर्म स्वयं निरपेक्ष छ र शान्तमय छ, अतः यो धर्मले विश्वलाई शान्तिमा अग्रसर गराउने प्रेरणा दिएको छ भन्नुभयो। मैत्रीविहारका अध्यक्ष भिक्षु सुमतिसंघले भौतिक सुख र सुविधामात्र खोज्यो भने त्यो क्षणिक हुन्छ, वास्तवमा मन शान्तिको लागि बुद्धधर्म अनुकूल आचरण गर्नुपर्छ भन्नु-भयो। विदेशी मित्रहरू समेतले आफ आफ्नो मन्तव्य व्यक्त गरिएको त्यस समारोहमा धन्यवाद ज्ञापन गर्दै कर्मसिद्धि लामाले भन्नुभयो– "पूर्व मेचीदेखि पश्चिमका सबै तामाङ-हरू एक भएर धर्ममा सम्मिलित भई शान्तिकार्यमा लाग्नु-पर्छ।"

धार्मिक प्रवचन

२०४९ भाद्र ६, भक्तपुर–

गुंलाको पावन महिनाको उपलक्ष्यमा धर्मदेशना एवं धार्मिक प्रवचनको कार्यक्रमको आयोजना यहाँको दीपंकर ज्ञानमाला भजन खलःले महिनाभरि नै ज्ञानमाला भजन सहित कार्यक्रम संचालन गरिएको मा आज दीपंकर

(बाकी पहिलो कभरको भित्री पेजमा)

प्र. प्र. जि. का. का. बता न. ३४/०३४-३५

ब ब. नं. ५/०३६

(Contd. from page 18)

war, incidentally a Nepali monk, was here in Kathmandu recently. I had the opportunity of meeting him and talking with him though for a very brief time. I was very much impressed by his spirit of dedication and also commitment to attain the missionary goal. I asked him, "How do you think you can meet your target and fulfil the mission ?" He said, "This is a cammon question. We have made a move for the betterment of the entire mankind through the message of the Buddha who taught the beauty of generosity, the bliss of renunciation, the need for unity, simplicity and equality, Buddhism, the body of teaching, which he lift, has been one of the largest nonaggressive religious and philosophical systems in the world. The University will start teaching. since September this year. We are determined to see it through. The responses by the high rankihg dignitaries, institutions and individuals all the world over to our call for assistance and cooperation are positive."

Postage Stamp

To

वितरण हुन नसकेमा फिर्ता पठाउनुहोला ।

"आनन्दभूमि"

पत्रमंजूषा ३००७

काठमाडौं,

नेपाल ।

मुद्रक– ओम् प्रिन्टिङ्ग प्रेस, ॐ बहाल । फोन नं. २–२२४५७